

Ege Adaları Kime Aittir ?

A.Suha Umar
Büyükelçi (E)
SPD Hidropolitik Akademi Üyesi

Geçmiş, tarih olarak kalmalı. Bugünü ise, tarihi bilerek ama bugünün koşulları ile geleceğe dönük olarak değerlendirmeliyiz. Aidiyeti antlaşmalarla açıkça belirtilmemiş adaların ve kayalıkların tümü, daha 95 yıl öncesine kadar Osmanlı Devleti'ne aitti. Yunanistan'a verildiğini gösteren bir belge de yoktur.

Çok ama çok eski çağlarda, Ege Adaları yoktu. Bugün “Ege” dediğimiz denizin yerinde, masal kıtası “Atlantis” vardı. Sonra Tanrıların gazabına uğrayıp battı. Tanrı doğa olduğuna göre, doğanın gazabına da diyebiliriz. Yüksek dağlarının tepeleri, Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir’in “Arşipel”, bugün bizim, “Ege Adaları” dediğimiz kara parçaları olarak suların üstünde kaldı.

“Yok canım!” demeden önce, adaların hepsinde aynı olan flora ve faunaya bakın. Buna üşeniyorsanız, Santorini Adası’nı düşünün. Hani şu patlayıp da etrafı küle ve bugün “santon taşı” dediğimiz, suda batmayan, “sünger taşı”na boğan ada. Hiç ada patlar mı? Pasifikteki Krakatoa dışında kaç ada patlamış? Patlayan yanardağdır. Gördünüz mü? “Ege denizi kıtaydı, adalar da dağlardı.” diyenler, demek o kadar da haksız değilmiş.

Peki bu deniz kime aitti? Kimse bilmiyor. Pelasgları ve daha onlar gibi nice kavimleri saymazsak -ki nasıl saymayız- bilinebilen en eski tarihinde, Ege Denizi’nin iki yakasında yani Anadolu ve Teselya ile Mora’da, Luvî’ler yaşıyordu. Hititlerin “Arzava Mektupları”nda adı geçen, bir türlü baş edemedikleri Luvî’ler, bizim Anadolu’lu atalarımızdır.

Luvî’lerin Anadolu’dan Teselya’ya geçerken adalara, hiç değilse şöyle bir uğramadıkları düşünülemez.

ADALAR KİME AİTTİ?

Sonra aradan yine yüzyıllar, yüzyıllar geçmiş, bu arada ana karalar gibi adalar da, sık sık el değiştirmiştir. Ege’de dolaşırken, hemen her adada karşımıza çıkan Hastane (Rodos-Malta-Kudüs St. Jean) Şövalyelerini hatırlıyor musunuz? Bir ara bu adaların hemen tümü onlara aitti. Hastane Şövalyeleri Yunan değildir.

Ege’nin ve Ege Adaları’nın, kadim tarihten beri Yunan olduğunu düşünmek, insan aklı ile alay etmektir. Şimdi bana mitolojiden, Miken uygarlığından vs. söz edip kafamı kızdırmayın. Ne Miken uygarlığının ne antik Yunan’ın ne de Greklerin, bugünkü Yunan ile benzerliği bile yoktur. “Vardır.” demek, günümüz Mısırlılarının Akdeniz ve Yunan uygarlığının anası Mısır uygarlığını yaratan insanlarla aynı kişiler olduklarını söylemeye benzer ki kargaları bile gülmekten tünedikleri daldan düşürür.

Yunanların Ege’nin bu yakasına geçip, Anadolu’da ticaret kolonileri kurmaları çok ama çok sonralara rastlar. “Altın Post”un peşine düşen, Jason ve Argonotlar ile Güzel Helen’i geri almak için Truva’yı yıkmaya gelen Menelaos ve aralarında Akhilleus ile Odysseus’un da

bulunduğu arkadaşlarının da Yunan oldukları tartışmalıdır. Kaldı ki, Odysseus dışında hepsi anakaradandı. Odysseus'un yurdu Ithaca Adası da zaten Ege Denizi'nde değildir.

Bizans'ın Doğu Roma olduğunu da düşününce, Ege'nin de adalarının da, 1900'lü yılları başına kadar, uzun yüzyıllar Yunan olmadığını kanıtlayan bu bölümü kısa kesip, içinde ada olmayan denizden korkan Yunanların, "adadan adaya hoplamak" dedikleri eğlenceye biz de katılım ve birden, hoop, yakın tarihe atlayalım. Yakın tarih dediysem, yine de yaklaşık 500 yıl kadar öncesinden söz ediyorum.

İşte 500 yıl öncesinden, yine yaklaşık 100 yıl öncesine kadar geçen, Ege tarihinde belki de hiç görülmedik uzun bir zaman diliminde, Ege Adaları Osmanlı Devleti'ne aitti. Bugün Oniki Adalar'ın idare merkezi olan Rodos dâhil neredeyse tümü, Rodos Şövalyeleri'nden ve Venedik'ten alınmıştı. Adaların, çoğu kez hiç bir antlaşmada yazılı olmadan, oldu-bittilerle, peyderpey elden çıkması, Balkan ve Trablusgarp savaşları sonrasına rastlar. O zaman bile, bir ikisi dışında çoğu, Yunanistan'a değil, İtalya'ya kaptırılmıştır.

Bugün Oniki Adalar'ın hangisine giderseniz orada ciddi bir İtalyan izi, mimarisi ile karşılaşsınız. Zaten kitaplar hatta o burnundan kıl aldırmayan Yunan turizm broşürleri bile bunu böyle yazar. Birçok adanın adı bile İtalyancadır. En büyüğünden en küçüğüne kadar hepsinin Türkçe adları vardır. Adalardaki birçok yerin adı, bugün bile Türkçedir.

Ege Adaları'nın Yunan olduğu, bugün de çok tartışmalı, hâlâ kapanmamış bir konudur. Kafanızı karıştırmamak için sorunu basite indirgemeye, Ege'nin belli bir bölümü ile sınırlı tutmaya çalışayım.

"Yunanlar adalarımızı aldılar." ile başlayalım.

ADALARI KİM ALMAYA ÇALIŞIYOR?

Bir süredir, çoğu "hikmeti kendinden menkul" kişiler, Yunanistan'ın Ege'de Türkiye'ye ait adalara el koyduğunu, Türkiye'nin buna sesiz kaldığını yazıp, çiziyorlar. Haklıdırlar ama kısmen.

Birileri de, "adaları biz değil bizden öncekiler verdi." diye, yine doğruluğu kendilerinden menkul, tarih bilgisinden yoksun savlarla ortada dolaşıyorlar. Haksızdırlar.

Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları, önce Misak-ı Milli sonra da Lozan Antlaşması ile çizilmiştir. Lozan Antlaşması ile Lozan Boğazlar ve onun yerini alan Montreux Sözleşmeleri, Ege'de hangi adaların Türkiye'ye, hangilerinin Yunanistan'a, hangi adaların da İtalya'ya bırakıldığını açıkça yazar. Lozan'lar 1923, Montreux 1936 tarihini taşır.

Burada hemen bir parantez açayım.

Lozan Antlaşması'nı incelemek, hiçbir konuda farklı bir sonuca varmaya yardımcı olmaz. Olsa olsa, bir taraftan Türkiye Cumhuriyeti'nin temeline dinamit koyarken bir taraftan da Türkiye'yi "yayılmacı" devlet konumuna sokar. Yunanistan Başbakanı Çipras'ı, Lozan Antlaşması'nı savunmak zorunda bırakmak, akıl kârı değildir.

ONİKİ ADALAR VE DİĞERLERİ

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Rodos Adası ile Batnaz (Patmos) ile Rodos-Meis arasında kalan ve Lozan'da, isim isim sayılan Oniki Adalar, İtalya'nın elindeydi. Trablusgarp Savaşı'ndan sonra imzalanan Uşi Antlaşması, İtalya'nın, işgal etmiş olduğu Rodos ve Oniki Adaları Osmanlı Devletine iade etmesini öngörüyordu ama İtalya bu hükmeye uymamıştır.

Türkiye'yi "Müttefikler" yanında II. Dünya Savaşı'na sokmaya çalışan İngiltere, karşılığında, o tarihte Almanya tarafından işgal edilmiş olan Oniki Adalar'ı Türkiye'ye vermeyi önermişti.

Maliyeti çok yüksek olacak, yerine getirilip getirilmeyeceği de bilinmeyen bu öneri, yerinde bir kararla, kabul edilmemişti.

Şimdi birileri, “işte gördünüz mü? Vermişler de almamışız.” diye zafer çılgınlıkları atmaya başlayacak. Olsun. Dirayetsizlik edip savaşa girmenin sonunun ne olduğunu tarihte çok gördük. Sonu belli bir filmi tekrar görmeye koşmanın âlemi yoktur.

İsmen tek tek sayılan “Oniki Adalar ve onlara bağlı kayalıklar”, biraz da “Müttefikler”in yanında savaşa girmeyi reddeden Türkiye’yi cezalandırmak için, savaş sonrasında Yunanistan’a verildi. Ancak, bir koşul vardı. Türkiye’nin güvenliği açısından önem taşıyan bu adalar silahlandırılmayacak, adalarda asker bulundurulmayacaktı. Türk karasularının* içinde kalan adalar, adacıklar ve kayalıklar, Türkiye’ye ait olacaktı.

Yine Lozan, bu iki grup dışında kalan ve statüleri belli olmayan adaların, kayalıkların aidiyetinin, ilgili taraflar -Türkiye ile Yunanistan- arasında görüşmelerle belirlenmesini öngörmektedir.** Bu, bugüne kadar yapılamamıştır. Yanaşmayan Yunan tarafıdır çünkü tarih boyunca başkalarına yaslanıp, Türkiye aleyhine büyümeyi temel politika olarak benimsemiştir. Aklınca uygun zaman kollar. Tekrar edeyim aidiyeti antlaşmalarla açıkça belirtilmemiş adaların ve kayalıkların tümü, daha 95 yıl öncesine kadar Osmanlı Devleti’ne aitti. Yunanistan’a verildiğini gösteren bir belge de yoktur.

Türkiye Cumhuriyeti’nin aksine Yunanistan, bağımsızlığını aldığı 1829 tarihinden başlayarak, her zaman yayılmacı bir siyaset gütmüştür. Bizim dost bildiğimiz Venizelos, Yunanlar tarafından, “Yunanistan topraklarını üç kat büyüten kişi” olarak anılır. Bu büyüme hep Türkiye aleyhine olmuştur. Bu politika bugün de devam etmektedir. Son deneme Kıbrıs’tır. Megali İdea-Küçük Asya macerası gibi o da, Yunanistan için felaketle sonuçlanmıştır.

ÇÖZÜM NEDİR?

Bu yazdıklarımın tümü bizim için artık tarihtir. Ancak Yunan yayılmacı siyaseti Ege adalarında sürmektedir. Bunun son örneği ise Kardak’tır.

Merak edenler için kısaca yazayım. Örneğin, Didim’in karşısındaki Eşek (Agathonissi) ve Bulamaç (Farmakonisi) Adaları, Yunanistan’a ait değildir. Türk karasuları dışında kaldıkları düşünülmüyorsa, aidiyetlerinin, Türkiye ile Yunanistan arasında görüşme yoluyla belirlenmesi gerekir. Yunanistan ise oldu-bitti ile bu adalara el koymaya çalışmaktadır. Ayrıca her iki adaya da asker ve silah yerleştirmiştir.

Diğer taraftan, Lozan’da ismen sayılan Oniki Adalar’a silah ve asker yerleştirilmesi, bu adaları Yunanistan’a şartlı devreden antlaşmanın açık ihlali, Türkiye’nin güvenliğine tehdittir. Türkiye bu konuyu sadece bir kez, 1990’lı yılların ilk yarısında, NATO’da gündeme getirmiştir.*** Hiçbir iktidar böylesine önemli bir konuyu, olması gereken biçimde izlememiştir ve izlememektedir.

30 yıldır Ege adalarında hiç bir şeyin değişmediğini düşünenler, eğer denizin temizliği, yaşamın rahatlığı ve sakinliği, doğanın, mimarinin korunmasından vs. söz ediyorlarsa, doğrudur. Hatta Piri Reis’in peşinde dolaşan ve bugünü geçmişle karşılaştırmalı olarak saptayıp, yazan biri olarak, 500 yıldır bir değişiklik olmadığını bile söyleyebilirim. Ve bu nedenle de Bodrum’u, Bodrum olmaktan çıkararak ünlü mimarlarımızın sülalesine hayır dua ederek! gıpta ile baktığım adalara gittiğim zaman hem üzülüyor hem keyif alıyorum.

Ancak, adaların aidiyeti, yayılmacılık ve silahlandırılmaları konusunda ne yazık ki çok şey değişmiştir. Sakız Adası’nı anlattığım yazıya (Sakız Adası. YACHT Türkiye Ekim 2014) bir göz attıysanız, silah ve asker bulunmaması gereken adada, “askeri tesislerin fotoğrafını çektiğim.” savıyla beni sorguya çekmeye kalkan, emekli bir Türk büyükelçisi olduğumu

öğrenince de kırdıkları potun farkına varıp, nasıl kaçacaklarını bilemeyen KYP**** mensuplarını okumuşsunuzdur. Veya İstanköy ile Kilimli-Kelemez (Kalymnos) arasındaki Keçi (Pserimos-Capra) Adası'nın Akıyalar'a bakan burnundaki askeri tesisi görmüş, önündeki denizin, haritalarda, "askeri yasak bölge" olarak işaretlendiğini fark etmişsinizdir. Keçi Adası da adı sayılarak Yunanistan'a bırakılmış bir ada değildir.

Tabii Ege adalarının aidiyeti konusunu tartışırken, Oniki Adalar'ın da batısına geçip, neredeyse Atina'ya yakın adaları da sepete atmaya çalışmamak, elimizi zayıflatmamak açısından, dikkat edilmesi gereken bir husustur.

Ege adalarında Yunan yayılmacılığı nasıl önlenir? Bunu yanıtı 1996 yılında yaşanan Kardak bunalımıdır. O zaman ilk adım olarak ne yapıldıysa şimdi de o yapılmalı ve görüşme masasına oturmadan önce elimiz güçlendirilmelidir. Masaya en azından eşit koşullarda oturmak gerekir. Adalar egemenlik konusudur ve egemenlik sorunları, çözümü en güç sorunlardır. Zamanında gerekli adımlar atılmazsa asıl o zaman savaş olur. Bu açıdan bakıldığında, bir süre önce Yunan Savunma Bakanı'nın Kardak gösterisinin Türkiye tarafından engellenmesi, savaş çıkaracak değil, savaşı engelleyecek bir tutumdur. Yunanistan'a, adalara el koymaya çalışmamak konusunda, diplomatik usule ve dile uygun olarak yapılacak uyarılar da.

BİR BİLENE SORULSUN

Böylesine bilgi gerektiren konularda, ulu orta ahkâm kesmek doğru değildir. Ege Adaları'nda keyifli zaman geçiriyor olmak, egemenlik haklarımızdan vazgeçmemizi haklı göstermez. Unutulmaması gereken, devlet yönetmenin, şirket veya belediye yönetmekten çok farklı ve ciddi bir iş olduğudur.

Ege Adaları'na dönersek; Geçmiş, tarih olarak kalmalı; bugünü ise, tarihi bilerek ama bugünün koşulları ile geleceğe dönük olarak değerlendirmeliyiz.

Böyle bilinsin, bilinmiyorsa da, zahmet edilip bir bilene sorulsun vesselam.

Dip notlar:

*O tarihte karasuları 3 mildi. Sonra 6 mile çıkarılmıştır.

**Lozan'ın bu maddesi, uluslararası yargı tarafından, Osmanlı Devletine ait olan ancak Lozan ile vazgeçilen haklarımız dikkate alınarak, Kızıldeniz'deki adalar anlaşmazlığında uygulanmıştır.

****Zamanın Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in onayı ile bu girişimi yapan kişi olduğum için yakından biliyorum.

**** KYP. Yunan Gizli Servisi.

A. Süha Umar Kimdir ?

İstanbul, 1945 doğumlu. Yükseköğrenimini AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde tamamladıktan sonra 1967'de Dışişleri Bakanlığı'na üçüncü kâtip olarak girdi. Arjantin'de başkâtip, Bulgaristan'da maiyette başkonsolos, Strasbourg'da (Avrupa Konseyi) müsteşar, NATO ve AGİT nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği'nde Daimi Temsilci Yardımcısı gibi önemli görevlerde bulunduktan sonra 1995'te Ürdün'e büyükelçi atandı. Kral Hüseyin tarafından Ürdün'ün en büyük nişanı, 1. Derece

İstiklal Madalyası'yla taltif edildi. 1999'da kendi isteğiyle emekli oldu. 2002'de Dışişleri bakanının isteği üzerine büyükelçilik görevini tekrar üstlendi. 2004-2008 arası Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasi İşler (Afrika ve Doğu Asya) Genel Müdürü oldu. 2008'de Belgrad Büyükelçiliği'ne atandı. 2011'de emekli oldu. Çevre, doğal yaşam ve avcılık konusunda pek çok gazetede köşe yazıları ve makaleler yazdı. Çevre korumayla ilgili çok sayıda ödül aldı. Belgrad 500 Yıl Sonra, Çöl Devriyesi -Ürdün Anıları ve Büyük Beyaz Adam adlı 3 kitabı bulunuyor.